

Полтавська державна аграрна академія

**ЕКОНОМІЧНИЙ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ І
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Колективна монографія

**За редакцією О. В. Калашник, Х. З. Махмудова,
І. О. Яснолоб**

Полтава – 2019

УДК 330
Е 45

Рецензенти:

Г. О. Бірта, д-р с.-г. наук, проф., завідувач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В. В. Писаренко, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри маркетингу Полтавської державної аграрної академії

В. П. Писаренко, д-р наук з держ. управл., проф., професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Полтавської державної аграрної академії (протокол № 2 від 29.10.2019 р.)

Е 45 Економічний, організаційний та правовий механізм підтримки і розвитку підприємництва : колективна монографія ; за ред. О. В. Калашник, Х. З. Махмудова, І. О. Яснолоб. Полтава : Видавництво ПП «Астроя», 2019. 371 с.

ISBN 978-617-7669-49-3

У колективній монографії з позицій міждисциплінарного підходу викладено результати досліджень економічного, організаційного та правового механізму підтримки і розвитку підприємництва. Наведено особливості вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку підприємництва. Розглянуто організаційно-економічні та фінансові аспекти розвитку підприємництва. Визначено особливості сучасного правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Досліджено сучасні аспекти управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання. Означено особливості формування асортименту товарів як інструмент підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. Розкрито деякі питання щодо якості та безпечності товарів як складової підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. Розглянуто інноваційні технології розвитку у сфері економіки, підприємництва. Виявлені економічні, соціальні та правові аспекти розвитку сільських територій. Наведені проблеми розвитку бізнес-освіти та управління знаннями.

Колективна монографія є частиною науково-дослідних тем Полтавської державної аграрної академії «Економічний, організаційний та правовий механізм підтримки і розвитку підприємництва» (номер державної реєстрації 0117U003103 від 22.02.2017 р.) та «Концепція розвитку енергоефективних і енергонезалежних сільських територій задля зміцнення конкурентоспроможності національної економіки» (номер державної реєстрації 0119U100028 від 10.01.2019 р.).

Розраховано на науковців, викладачів, керівників і спеціалістів органів державного управління, фахівців агроформувань, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями використання альтернативних джерел енергії в умовах сільських територій.

УДК 330

Автори вміщених матеріалів висловлюють власну думку, яка не завжди збігається з позицією редакції. За зміст матеріалів відповідальність несуть автори.

ISBN 978-617-7669-49-3

© Колектив авторів, 2019.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	9
1.1. Досвід брендингу компанії Ford (<i>Дем'яненко Н. В., Світлична А. В., Самойлик Ю. В.</i>)	9
1.2. Implementation of foreign experience of transnationalization in the context of globalization (<i>Korneva N.</i>)	16
1.3. Підтримка та розвиток інтернаціоналізації МСП як ефективний механізм реалізації експортного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу (<i>Лісіца В. В.</i>)	20
1.4. Сутнісні характеристики та методи витрат в системі менеджменту аграрних підприємств для цілей обліку (<i>Пилипенко К. А.</i>)	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	39
2.1. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва: організаційно-обліковий аспект (<i>Дорогань-Писаренко Л. О., Романченко Ю. О.</i>)	39
2.2. Технологічна реструктуризація підприємства агропродовольчого сектору як умова підвищення його конкурентоспроможності (<i>Дячков Д. В., Вовк М. О.</i>)	47
2.3. Організаційно-економічний потенціал підвищення конкурентоспроможності підприємств (<i>Загребельна І. Л., Тандур К. М., Рундіна Ю. В.</i>)	54
2.4. Електронна торгівля: організаційні та облікові аспекти (<i>Лега О. В., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В.</i>)	61
2.5. Інституціональні механізми управління трансакційними витратами в агропродовольчій сфері (<i>Плаксієнко В. Я., Черненко К. В., Ліпський Р. В.</i>)	71
2.6. Тенденції і перспективи розвитку підприємництва в Україні (<i>Устік Т. В., Махмудов Е. Х., Ланиуфа Є. В.</i>)	79
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	86
3.1. Вплив цінової та збутової політики на конкурентоспроможність підприємства в контексті законодавства ЄС (<i>Калюжна Ю. П., Даниленко В. І., Боровик Т. В., Писаренко С. В.</i>)	86

стратегічному плануванні діяльності компанії та прийнятті рішення про інвестування. Проведена оцінка вартості бізнесу повинна підвищувати його вартість та інвестиційну привабливість. Неможливо об'єктивно оцінити вартість бізнесу, якщо розглядати його не як діючу та пов'язану з оточенням систему, а як майно на балансі компанії.

Результат незалежної експертної оцінки сільськогосподарського бізнесу, проведеної декількома оцінювачами, може бути різним, зважаючи на різноманіття існуючих методичних підходів та методів.

Виробничий цикл сільськогосподарського підприємства та управління аграрним бізнесом істотно відрізняються від інших галузей. Це зумовлює наявність особливостей оцінки вартості даного виду бізнесу. Отже, виникає необхідність удосконалення методології оцінки сільськогосподарського майна. Сільськогосподарське майно може існувати у матеріальній, нематеріальній формі та як цілісний майновий комплекс.

Доходний методичний підхід та метод дисконтування грошових потоків враховують специфіку сільськогосподарського бізнесу, можливу непостійність грошових потоків. Тому є найбільш прийнятними у разі визначення вартості сільськогосподарського підприємства як цілісного майнового комплексу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на удосконалення методології оцінки сільськогосподарського бізнесу, пошук нових та удосконалення існуючих методів оцінки.

4.4. Управління розвитком підприємництва у митній сфері

*Мороз С. Е., канд. пед. наук,
Калашник О. В., канд. техн. наук, доцент,
Лисак Д. Г.
Полтавська державна аграрна академія*

В умовах глобалізації та лібералізації міжнародної торгівлі проблема управління розвитком підприємництва у митній сфері набула особливого значення, оскільки суттєво зросли обсяги зовнішньоекономічних товарних потоків, які потребують митного обслуговування.

Митні послуги найчастіше розглядають, як послуги особливого характеру, пов'язані із захистом економічної безпеки держави та забезпеченням інтересів національної економіки [202]. На думку Т. Рудої, митна послуга у широкому контексті – це суспільно-економічне благо у формі митної діяльності: митного регулювання і контролю. У більш вузькому значенні, митні послуги – це дії або послідовність дій, що

²⁰² Дианова В. Ю., Макрусев В. В. Маркетинг таможенных услуг. Москва : РИО РТА, 2005. 292 с.

реалізуються спеціальними митними інструментами з метою підвищення корисності сфери зовнішньоекономічної діяльності для держави і учасників зовнішньоторгової діяльності [203].

Досліджуючи специфіку даної галузі, науковці характеризують митні послуги, як:

- специфічний вид діяльності, спрямований на сприяння у реалізації зовнішньоекономічних операцій, здійснюваної комерційними організаціями митної сфери [204, с. 5];

- сукупність дій, що підлягають здійсненню митними органами та особами, які здійснюють діяльність у галузі митної справи, з метою забезпечення переміщення товарів і транспортних засобів через митні кордони держав, при просуванні товарів від продавця до покупця відповідно до вимог цих держав [205, с. 9];

- послуги суспільству, що здійснюються на замовлення, і відповідний контроль з боку держави [206, с. 78].

Як показує аналіз літературних джерел, у контексті державного будівництва митний потенціал безпосередньо орієнтований на ринок державних послуг, у сфері зовнішньоекономічної діяльності – на ринок приватних послуг: у широкому плані – на послуги бізнес-спільноті, у вузькому – кожному конкретному учаснику зовнішньоекономічної діяльності.

У сучасних умовах сфера митних послуг України включає в себе систему фіскальних (митних) органів, які надають державні послуги з митного оформлення товарів, та митних посередників (митних брокерів, перевізників тощо), які надають послуги з оформлення митних документів, перевезення та зберігання вантажів на комерційній основі.

Науковці, розвиваючи тему підприємництва у сфері митного посередництва з точки зору формування взаємовигідного співробітництва між митницею та учасниками зовнішньоекономічної діяльності, зазначають, що митні послуги – результат дій та заходів у сфері митної справи, спрямованих на задоволення потреб держави та учасників зовнішньоекономічної діяльності, що гарантують реалізацію принципів законності, стабільності та контрольованості митних послуг, їх орієнтацію на довготривалу перспективу, формування партнерських відносин учасників зовнішньоекономічної діяльності та державних структур у сфері митного регулювання [207].

²⁰³ Руда Т. В. Сутність та значення митного маркетингу в сучасних умовах господарювання. *Митна безпека*. 2012. № 1. С. 25–30.

²⁰⁴ Ермилов И. С. Повышение качества таможенных услуг : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : 08.00.05. Саратов, 2011. 22 с.

²⁰⁵ Петруня В. Ю. Економічна глобалізація: вплив на бізнес та суб'єктів надання митних послуг в контексті маркетингового управління. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. № 1. С. 71–78.

²⁰⁶ Шорохова Я. В. Трансформация института таможенного брокера в рыночной регулируемой экономике : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : 08.00.05. Москва, 2006. 27 с.

²⁰⁷ Элова Г. В. Тенденции развития системы таможенных услуг и организационно-экономические факторы её совершенствования : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : 08.00.05. Ростов-на-Дону, 2008. 30 с.

За останні роки митна служба України перетворилася на багатофункціональну, технічно оснащену структуру, яка є одним з основних механізмів захисту економічних інтересів нашої країни. Сучасні митні органи ефективно конкурують у сфері державних послуг, вирішують проблеми забезпечення безпеки і сприяння торгівлі митними методами і засобами на рівні міжнародних стандартів.

Митні брокери, будучи сполучною ланкою у класичній схемі міжнародної торгівлі, надають послуги і митним органам (допомагають якісно виконувати фіскальні функції), і підприємцям – учасникам зовнішньоекономічної діяльності (економія часу під час митного оформлення товарів, коштів на підготовку декларанта, придбання програмного забезпечення тощо). Саме у результаті злагодженої роботи митних брокерів і митниць прискорюється оборот товарів, що переміщуються через митний кордон, підвищується ефективність експортно-імпортних операцій.

Ефективність митних послуг, на думку науковців [208], визначається споживчою корисністю, яка полягає для їх споживачів у спрощенні митних процедур та зниженні витрат на їх реалізацію. Доцільно зазначити, що митні послуги носять системний характер, оскільки вони безпосередньо впливають на сферу зовнішньоекономічної діяльності, у результаті чого виникає ефект системного характеру як для країни, так і для учасників зовнішньої діяльності.

Споживча корисність митних послуг безпосередньо пов'язана з функціонуванням митних органів, ефективним регулюванням і якісним контролем сфери зовнішньоекономічної діяльності (йдеться про користь для держави) і професійними діями митних посередників, які спрямовані на мінімізацію витрат учасників зовнішньоекономічної діяльності у митному секторі (користь для учасника зовнішньоекономічної діяльності).

З огляду на вищезначене, існування митної сфери діяльності без підприємців – митних брокерів немислиме, отже в Україні повинен розвиватися інститут митного брокерства. Для цього у закладах вищої освіти повинна здійснюватися професійна підготовка підприємців, здатних займатися митно-брокерською діяльністю.

Під впливом змін в економіці і суспільстві набув нових відтінків і процес навчання фахівців торговельної сфери. Відкриття у вищій школі спеціальності «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність» свідчить про актуальність забезпечення кваліфікованими фахівцями торговельної галузі. Слід зазначити, що розв'язанню проблем професійної підготовки підприємців присвячено чимало педагогічних досліджень, однак, проблеми розвитку підприємництва у сфері надання приватних митних послуг залишаються поза увагою, що, на наш погляд, гальмує розбудову

²⁰⁸ Квеляшвілі І. М. Якість надання митних послуг як складова іміджу держави у світовому просторі. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 164–170.

вітчизняної митної інфраструктури європейської якості.

Вирішенню проблеми підготовки майбутніх фахівців до підприємницької діяльності з надання приватних митних послуг певною мірою сприятиме поглиблений аналіз функціонування та перспектив розвитку навколомитної сфери.

Як свідчить практика попередніх років, розвиток ринкової економіки і зростаюча конкурентоспроможність вітчизняної продукції дозволяє все більшій кількості підприємств підкорювати міжнародні ринки. За даними Державної служби статистика, експорт продукції аграрного сектора протягом 2012–2018 рр. зайняв лідируючі позиції у товарному експорті України, склавши у 2018 р. 32,6 % від його загального обсягу (у порівнянні з 25,9 % – у 2012 р.) [209].

Внаслідок більш швидкого зростання обсягів експорту порівняно з імпортом, позитивне зовнішньоторговельне сальдо торгівлі сільськогосподарською продукцією зросло з 10,4 млрд дол. США у 2012 р. до 13,6 млрд дол. США в 2018 р. або в 1,3 рази.

Важливо також відзначити, що зовнішньоторговельний оборот сільськогосподарської продукції України у 2018 р. склав 23,6 млрд дол. США або 19,7 % всього зовнішньоторговельного обороту України, збільшившись порівняно з 2012 р. на 3,24 % (рис. 1).

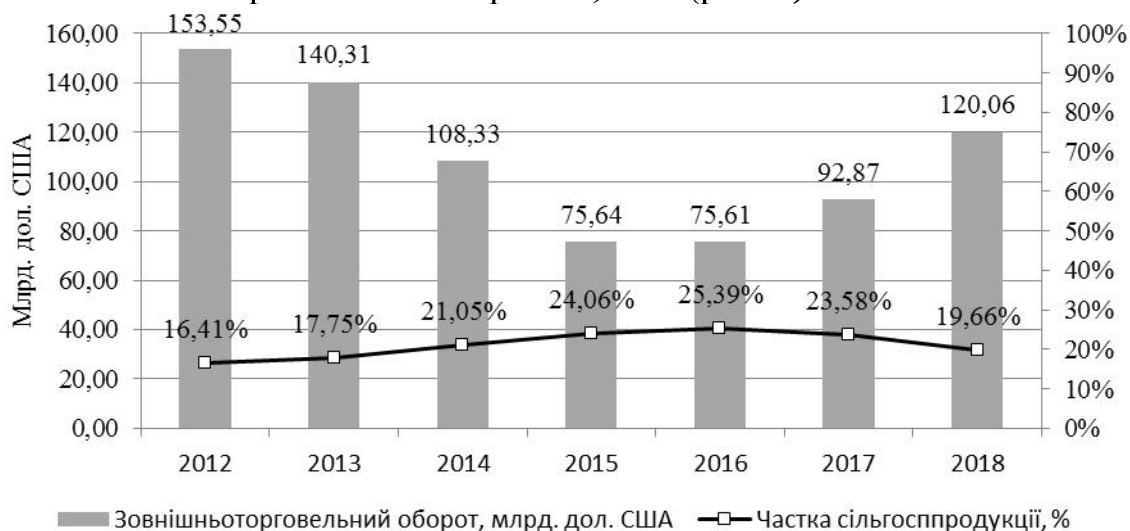

Рис. 1. Частка сільгосппродукції у зовнішньоторговельному обороті України

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [210].

На рис. 2 чітко видно, що з початку 2000 р. вартість експорту української аграрної продукції зросла у десять разів з 1,8 млрд дол. США у 2001 р. до 18,6 млрд дол. США – у 2018 р. При цьому його частка у структурі експорту товарів підвищилися втричі з 11,8 % до 39,3 %. Зауважимо також, що загальні обсяги експорту товарів з України

²⁰⁹ Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL : <http://www.minagro.gov.ua> (дата звернення: 22.10.2019).

²¹⁰ Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.10.2019).

за вказаний період зросли лише у 2,9 рази: з 163 млрд дол. США до 473 млрд дол. США.

На думку експертів, європейські орієнтири відкривають нові можливості аграрному сектору України для відродження і розвитку сільського господарства, створюють додаткові переваги сільськогосподарському комплексу в умовах глобалізації економіки.

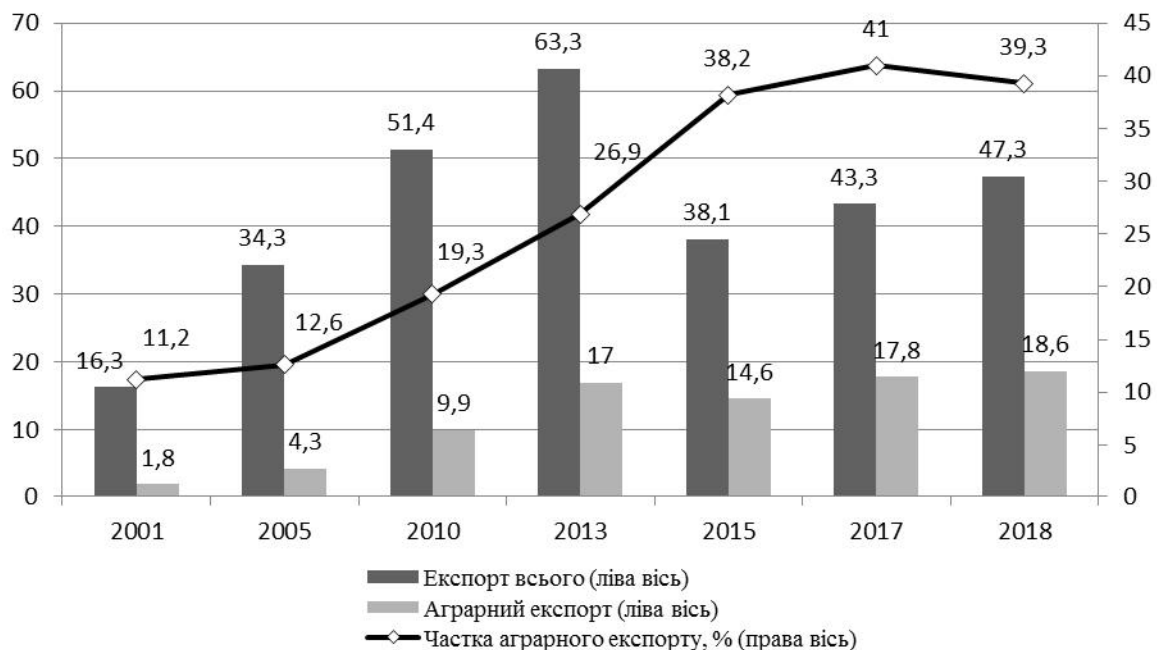

Рис. 2. Динаміка обсягів національного експорту України

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [210].

Науковий інтерес до проблеми розвитку підприємництва у митній сфері зумовлений також тим, що під час реалізації свого права на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності не мають альтернативи здійсненню їх митного оформлення [211, с. 1].

Компанії, які вже вийшли на світову арену, і які тільки планують здійснювати зовнішньоекономічні операції, потребують консультацій досвідчених фахівців з питань зовнішньоекономічної діяльності та митної справи – митних брокерів/агентів з митного оформлення. З метою виявлення переліку об'єктів та/або предметів діяльності (праці), з якими пов'язана діяльність цих фахівців, ми проаналізували Класифікатор професій ДК 003:2010 [212] і установили, що професію «Агент з митного оформлення вантажів та товарів» (код 3422) віднесено до класифікаційного угруповання: 3 – фахівці; 34 – інші фахівці; 342 – агенти з комерційного обслуговування та торговельні брокери; 3422 – агенти з клірингу (обмінних товарних операцій) та експедиції.

²¹¹ Старкова О. А. Управление качеством таможенных услуг : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : 08.00.05. Саратов, 2007. 24 с.

²¹² Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010 : за станом на 1 вересня 2012 р. [Чинний від 2010 –11–01]. Держ установа наук.-досл. ін-т соціал.-труд. відносин М-ва праці та соціал. політики України; Ін-т укр. мови НАН України; Держкомстат України. Київ : Соцінформ, 2012. 745 с.

Своєю чергою, аналіз Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників [213], показав, що діяльність агента з митного оформлення вантажів пов'язана із митно-брокерською діяльністю, а стандартом вищої освіти України для першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» [214] однією із спеціальних професійних компетенцій майбутніх фахівців визначено СК-9 «Здатність до організації зовнішньоекономічної діяльності підприємницьких, торговельних і біржових структур».

В умовах розвитку ринкових відносин вплив на зовнішньоекономічну діяльність такого фактору, як якість надання митних послуг, набуває визначального значення, оскільки, як зазначалося вище, проходження митних формальностей – це не право, а обов'язок учасника зовнішньоекономічної діяльності. Оскільки всі товари, що переміщуються через митний кордон України, потребують митного оформлення, яке не можливо здійснити без участі спеціалістів, що мають спеціальні фахові знання у галузі митної справи, доцільним є введення у освітні програми підготовки майбутніх аграріїв дисциплін митного спрямування.

Аналіз досліджуваної проблеми показав, що іноземним учасникам зовнішньоекономічної діяльності поняття «митний брокер» знайоме вже більше ста років. Для України професійна діяльність з на ринку митних послуг – явище порівняно нове. Вітчизняний інститут підприємництва у митній сфері у період свого становлення формувався на основі тієї нормативно-правової бази, яка залишилася у спадок від радянських часів, коли питання про регулювання посередницької діяльності у митній сфері державою не ставилося і практично не вирішувалося [215, с. 3], отже і цілеспрямована професійна підготовка фахівців для ринку митних послуг не здійснювалася.

Незважаючи на те, що сьогодні ВНЗ випускають велику кількість спеціалістів сфери міжнародної торгівлі: комерсантів, маркетологів, менеджерів, економістів та ін., які володіють певними знаннями про логістику міжнародних товаропотоків, компетентних фахівців, обізнаних у питаннях митної справи, на ринку приватних митних послуг не вистачає. Ми пов'язуємо це неузгодженістю потреб ринку праці з можливостями системи освіти, розбалансованістю інтересів роботодавців, студентів та ВНЗ, і, як наслідок, невідповідністю змісту освіти запитам ринку. Ця проблема характерна і для професійної підготовки майбутніх аграріїв.

²¹³ Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. URL : <http://www.jobs.ua/ukr/dkhp/> (дата звернення: 22.10.2019).

²¹⁴ Стандарт вищої освіти України рівень вищої освіти: Перший (бакалаврський) рівень Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування» Спеціальність: 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.11.2018 р. № 1243. Київ, 2018.

²¹⁵ *Світлак І. І.* Організаційно-правові засади провадження посередницької діяльності митного брокера та митного перевізника в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2006. 25 с.

Оскільки підприємництво у митній сфері є невід'ємною та важливою умовою розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, необхідно встановити чіткі кваліфікаційні вимоги до результатів навчання майбутніх фахівців з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Сучасний випускник аграрного ЗВО повинен не тільки володіти глибокими економічними знаннями, орієнтуватися у податковому законодавстві, інших правових нормах, бути уважним і відповідальним, але й, спираючись на отримані знання з митної справи, підтримувати клієнта-суб'єкта ЗЕД стратегічно, допомагати йому формувати тактику взаємодії з партнерами, у т. ч. і митними органами, а також планувати зовнішньоекономічну діяльність у цілому.

4.5. Управління центрами витрат як інструмент ефективної підприємницької діяльності

*Олійник А. С., канд. екон. наук,
Терещенко І. О., канд. екон. наук,
Дмитренко О. Ю., Пушміна О. В.
Полтавська державна аграрна академія*

Ефективне управління підприємствами може відбуватись лише за умови отримання інформації, яка необхідна для аналізу стану, прийняття рішень та контролю за виконанням. Відсутність інформації примушує керівників підприємств спиратися на інтуїцію, збільшуючи ризик прийняття неправильного рішення.

Системність та якість інформації для прийняття управлінських рішень передусім залежатиме від системи обліку витрат. Але сучасні системи обліку і контролю спрямовані переважно на зовнішніх користувачів інформації, і не містять такої системи управління, яка б враховувала потреби всіх суб'єктів господарювання [216].

Підґрунтям функціонування системи управління витратами виступає інформація як про виробничу діяльність, так і про зовнішні зміни, а результатом є раціональність системи управління витратами, що формує та забезпечує ефективність функціонування всього підприємства. Центри витрат відносно апарату управління виступають об'єктом управління, а з іншого боку, відносно витрат є суб'єктом управління, які реалізують функції системи управління витратами, які в свою чергу реалізуються через певні методи та інструменти.

Система управління витратами охоплює апарат управління

²¹⁶ Ясінька А. І. Сутність управління витратами на вітчизняних підприємствах. *Вісник Національного університету Львівська політехніка*. 2007. № 14 (594). С. 357–360.